

Židé ve starém Krnově

Janusz Spyra (Cieszyn)

Židovské osídlení v Krnově má velmi dlouhou tradici v publikacích však málo popsanou. Dosud byly místním Židům věnovány jen skromné poznámky, jediný větší článek o nich, jehož autorem je Ernest Ko niger, se týkal konce 18. století, a tedy relativně malého období jejich dějin. Autoři píšící o Židech přitom neznali celkovou historii židovského obyvatelstva ve Slezsku a skromné informace často mylně interpretovali.

1. Nejstarší období (do r. 1535)

Ve středověku se židovské osídlování téměř v celé Evropě soustřeďovalo hlavně do míst, které byly sídlem feudálů, neboť se zde nacházely dobré podmínky pro hospodářskou činnost. Takové podmínky nabízel i Krnov, ležící na cestách často používaných kupci a směřujících z Vratislavy a Krakova do Opavy a dále na jih. Je jisté, že v Opavě se Židé usídlili ve 13. stol. (první potvrzená zmínka je z r. 1281), v Krnově pak o něco později. Ve 14. stol. tvořili už v tomto městě stabilní komunitu.

Dosud nejstarší známou informaci o Židech v Krnově podal bez udání pramene Gottlieb Biermann. Komentoval dokument z r. 1386 sepsaný před městskou radou Krnova, ve kterém Žid Jonas, "židovský biskup" (Judearum Episcopus) prohlašuje, že dluží 8 marek svému bratru Jakobovi. Za to mu předal svůj dům na ul. Příštípkářů (platea cerdonum sitam). Zavázal se také, že pokud v té době dům vyhoří, ztráty zatíží jeho, a ne Jakuba. Biermannova informace byla převzata pozdějšími autory, zvláště Markusem Brannem, avšak nikdo, jak se zdá, neměl přístup k originálu dokumentu. Ve sbírce dokumentů známého krnovského sběratele Johanna Spatziera se zachoval pouze opis. Na jeho základě je možno konstatovat, že Biermann opomenul jednu důležitou okolnost, a sice fakt, že citovaný dokument je potvrzením před městským úřadem na sv. Ondřeje (30.11.) r. 1386 aktu ze dne sv. Doroty (6.2.) r. 1367.

Citovaný dokument ukazuje, že ve 2. pol. 14. stol. Židé v Krnově nejen bydleli, ale že zde i vlastnili domy. V textu jmenovaný Jonas, uvedený jako "židovský biskup" byl určitě představený místních Židů, nemusel však být rabín. Shoduje se to s informací Reginalda Kneifla z r. 1805, bohužel opírající se pravděpodobně jen o ústní podání, že již koncem 14. stol. v Krnově existovala synagoga (Tempel) na dnešní Vodní ul. S tím je spojena informace, že Židé bydlící v Krnově museli v r. 1399 finančně přispět na stavbu farního kostela.

Další zprávy o Židech v Krnově přinášejí více informací o jejich ekonomické aktivitě. V r. 1418 Sára, Židovka z Krnova si stěžovala před moravským soudem na pana Jiříka z Lukova, že jí dluží peníze a nechce je splácet. Nebyla jediná, která měla problémy s vymáháním svých pohledávek. V r. 1426 kněžna Helena (zemř. 1449), žena knížete ratibořského Jana II., se obrátila na zemské soudce krnovského knížectví Mikuláše z Vartnova a Hanuše Kosíře se žádostí, aby pomohli Židovce Ozepové (ozepowey zidowcze) domoci se jejich práv "at se przed nás tak mnoho ne uteká". Židé se nepochybně zabývali půjčováním peněz na úrok, také, a možná především, všem slezským feudálními knížatům.

Podrobnější informace o Židech v Krnově se zachovaly z počátku 16. stol. Tehdy žilo ve městě minimálně šest židovských rodin, tolik jich totiž vyjmenovává urbář krnovského panství z r. 1523. Bezpochyby nejbohatším a nejváženějším z nich byl David, jmenovaný jako první, který ze svého domu platil ve dvou termínech (na sv. Jiří a sv. Václava) po 28 zlatých, neboli dohromady 56 zl. ročně. Mojžíš platil celkem 42 zl., Liber a Michal po 28 zl. a Hirschl 18. Kromě nich je jmenována Kole (?), "Židovka podruhyně" (ve dvou termínech 28 zl.), stejně jako Mezwirská (?). Komunita krnovských Židů spolu s rodinami a služebnictvem čítala na počátku 16. stol. přibližně 40-50 osob, tvořila tedy početnou skupinu. Bydleli ve vlastních domech, které byly jako ve všech slezských městech soustřeďeny v jedné ulici, tradičně nazvané Judengasse.

Na základě shromážděných informací a analogie s jinými slezskými městy je možno se pokusit načrtnout obecné rysy života židovské komunity v Krnově v období středověku. Zabývali se jako všude jinde půjčováním peněz a určitě i obchodem. Měli své představené, možná rabína: jistě nějakou modlitebnu, pokud neměli synagogu. Není známo, zda měli vlastní hřbitov nebo zda používali židovskou nekropoli např. v Opavě. Jednalo se s nimi jako s bezprostředními poddanými knížat, ale určitě museli platit nějaké poplatky městu a místnímu kostelu. Není pochyb, že pobyt Židů ve městě byl trnem v oku krnovským měšťanům, protože konkurovali obchodníkům z řad měšťanů. Židé ve městě tvořili, jak vyplývá z pozdějších událostí, určitou jednotu s jinými Židy z krnovského knížectví; dalším prokázaným seskupením Židů na jeho území byly Hlubčice.

Blížil se však konec židovské komunity ve Slezsku, tedy i v knížectví krnovském a v samém Krnově. Bylo to spjato se vzrůstem antižidovských nálad ve Slezsku ve 2. pol. 15. a na poč. 16. stol., kdy se často na základě zfalšovaných obvinění z rituálních vražd měšťané postarali o vystěhování Židů z mnoha slezských měst, mj. z Opavy v r. 1522. V případě Krnova to byla důležitá i změna majitele krnovského knížectví, neboť dosavadní pán Schellendorf ujednal jeho prodej ambicióznímu markrabímu Hohenzollernovi. Nakonec byla kupní smlouva podepsána dne 27.5.1524. Dokument uvádí, že jejím předmětem je majetek "Jä gerndorf und Lü bschü tz mit aller seiner Herrschaft und Zugehörung, wie oben beschrieben stehet, zu freien, von einem jeglichen lebendigen Menschen, Geistlich und Weltlich, von Weisen und von Juden". Ambiciózní snahy nového vladaře, který byl také majitelem svobodného panství bohumínského a zástavním pánem knížectví ratibořského a opolského, měly nemalý vliv na skutečnost vyhnání Židů, stejně jako jeho bezohlednost. Bez významu nebylo ani rozjitření náboženských sporů, které začaly v r. 1517 vystoupením Luthera, jehož byl markrabí velkým stoupencem. Důsledkem byl vzrůst religiozity, ale i nepřátelství vůči stoupencům jiných vyznání.

První krok k vypuzení Židů z města udělali dne 12.3.1534 purkmistr a radní města Krnova, kteří si stěžovali, že Židé svým obchodem mj. se šafránem, pepřem a jiným kořením škodí obchodování křesťanských kupců. Prosili, aby obchody tohoto druhu byly Židům zakázány. Markrabí za 4 týdny předal dopis židovskému představenému, kterým byl Abraham Hirsch (Herschel nebo Heresch) z Hlubčic, označovaný v pramenech jako "Landesalteste". V dopise markrabímu pak prosil, aby byla stížnost města zamítnuta, neboť Židé jsou chudí a nemohou si jinak vydělávat na živobytí a na platby markrabímu. Krnovští radní dostali v dopise odpověď, že Židé "altersher" mají právo nakupovat a prodávat své věci, taková konkurence vede k tomu, že chudí lidé nakupují o něco levněji. Na druhé straně markrabí zakázal Židům prodej mimo týdenní a výroční trhy.

Židé se však klidu dlouho netěšili. V květnu následujícího roku byla jistá žena z Krnova obviněna manželem z cizoložství. Hájila se tím, že poukázala na jinou ženu, Dorotu Schkarynovou, jako na kuplířku. Ta zase na mučidlech 31.5.1535 obvinila z čarodějnictví tři jiné ženy a představeného místních Židů Abrahama Heresche z toho, že od ní chtěl koupit mléko křesťanské matky. Pomocí něho prý chtěl "zkazit" mléko všech matek v kraji, aby tímto způsobem vyhubil všechny křesťany. Schkarynová dodala, že se to Židovi nepodařilo, ale Abraham tyto pomluvy popřel. Ovšem později, po mučení, se přiznal ke všem činům a obvinil jiné Židy. Tato smyšlená a na mučidlech doznaná obvinění stačila k tomu, aby všichni Židé mužského pohlaví v knížectví, a také v Hlubčicích i v Krnově, byli uvězněni a jejich majetek zabaven.

Taková nebo ještě horší obvinění používali nepřátelé Židů, aby se jich zbavili. O několik let dříve se měšťané z Opavy zbavili Židů tím, že je obvinili z rituální vraždy křesťanského dítěte. Pro celou záležitost klíčovou výpověď pastýře z Křížov potvrdily městské úřady Hlučína a Krnova 17. a 20. července 1521, což svědčí o trvale nepřátelském vztahu měšťanů k Židům. Příkladem jim byli hlavně měšťané z Vratislavy, hlavního města Slezska, kteří sehráli významnou úlohu také v Krnově. Po přitěžujících doznáních byla prý Dorota Schkarynová popravena, Abraham Heresch však byl na druhý den přijat zemským hejtmanem a odvolal svá přiznání viny vynucená na mučidlech. Starosta Hans Jordan byl ochoten mu uvěřit, ale náhodou na jeho dvoře v Krnově pobývali dva učenci cestující z Vratislavy do Vídně (městský písař dr. Heinrich Ribisch a syndik dr. Vipertus Schwab), kteří ho přesvědčili, že důležitější bylo Abrahamovo první přiznání viny. Byl tedy slavnostně

upálen, dva jiní Židé, jistě následkem mučení, zemřeli ve vězení, kde zůstali jejich souvěrci.

Záležitost Židů z krnovského knížectví rychle vešla ve známost, Židé z okolních slezských obcí intervenovali u starosty odvolávající se mj. na svá privilegia a poukazující na to, že pouze markrabí osobně může rozhodovat o životě svých židovských poddaných. Na to první dostali odpověď, že privilegia se týkají pouze opavského knížectví, a ne krnovského, a že je markrabí nepotvrdil. Nepomohly ani intervence Židů z Moravy, Čech i ze zahraničí na dvoře markrabího v Ansbachu. Až známý židovský právník Josel von Rosheim přesvědčil markrabího a jeho rádce, že pomluvy o židovském čarování pomocí mléka jsou pustým výmyslem. V důsledku toho byli z vězení propuštěni Židé, kteří tam stále ještě pobývali, ale jejich další osud stále ještě nebyl jistý. Naproti tomu městský písař z Hlubčic a další páni z krnovského knížectví se snažili přesvědčit markrabího, aby učinil další nepřátelská opatření vůči Židům. Nejpozději 29.6. markrabí rozhodl o vyhnání všech Židů z kraje. Za jejich vystěhování měli měšťané zaplatit tím, že převzali platby, které dosud Židé odváděli do knížecí pokladny. Vyhnání se také mělo týkat knížectví opolského a ratibořského, a proto markrabí vyslal své dva rádce na císařský dvůr. Císař se však 15.8.1535 nesouhlasně vyjádřil o jednání starosty, který odsuzuje k smrti na základě nejistých důkazů, a vyhánění Židů z území ratibořského a opolského knížectví nedovolil.

V dochovaných materiálech nacházíme málo bezprostředních informací o Židech v Krnově, hlavní útok byl namířen proti židovským obyvatelům Hlubčic. Je pouze známo, že Židé byli vězněni v Krnově, kde se nacházeli ještě na podzim r. 1535. Chybí také dokumenty potvrzující vyhnání Židů z krnovského knížectví, ale říká se v nich nepřímě, že nejpozději během dvou let tito opustili jak Hlubčice, tak i Krnov. V každém případě nejsou Židé jmenováni v dalších urbářích krnovského panství. Oficiální potvrzení práva nepřijmát Židy na svém území získali měšťané z Hlubčic až v r. 1543, kdy se také Ferdinand III. rozhodl vystěhovat Židy ze slezských měst. V Krnově po nich zůstal pouze název ulice Judengasse, vyskytující se často v městských knihách, která se zřejmě nacházela u Opavské Brány.

2. Období zákazu pobytu Židů ve Slezsku (1535-1713)

Vypuzení Židů z knížectví krnovského, opolského a ratibořského bylo počátkem jejich vystěhování z území celého Slezska. V polovině 16. stol. byla vydána nařízení císaře Ferdinanda o zákazu pobytu Židů ve Slezsku, která rovněž potvrdil císař Rudolf II. Ve Slezsku se Židé udrželi jen v Bílé Prudnické (něm. Zülz), Hlohově a moravské enklávě Osoblaze, podléhající olomouckým biskupům, neboť moravské stavy nepřijaly jmenované císařské edikty. Všechny tři židovské obce se nacházely nedaleko Krnova a zdejší Židé se zabývali hlavně obchodem, přestože i v tom se jim měšťané snažili co nejvíce bránit. Můžeme předpokládat, že z obchodních důvodů Židé přicházeli i do Krnova, ale trhy, které se v tomto městě konaly, byly pro ně nepřístupné. Mimo to se zdejší vrchnost snažila, stejně jako městský úřad, vymoci od Židů co nejvíce poplatků, např. v 16. stol. byla většina sazebníků mýtného doplněna o zvláštní poplatky od Židů. Také v celním tarifu pro krnovské knížectví z r. 1675 se objevuje poplatek za vozy, kterými jedou Židé.

I když měšťané, z ekonomických důvodů, stále projevovali nepřátelství vůči židovskému obyvatelstvu, přístup feudálů v 1. pol. 17. stol se přece jen postupně měnil. Po ztrátách, které způsobila třicetiletá válka, se Židé stali jak pro císaře, tak i pro feudály nižších hodností cennými dodavateli peněz. V důsledku toho se Židé za císaře Ferdinanda II. začali vracet do Slezska pod ochranou lokální vrchnosti, nejčastěji jako nájemci regálií různých druhů - mýt, daní a kořalečních urbářů. Karel z Liechtensteina, nový majitel krnovského a opavského knížectví (od r. 1622) k této otázce přistupoval obdobně, když dne 5.6.1625 podepsal privilegium pro Židy z Hamburku opravňující je usídlit se a provozovat obchod na území opavského a krnovského knížectví. Dokument neměl žádné faktické důsledky, neboť nebyl potvrzen císařem, ostatně hamburští Židé jej měli pouze v záloze pro případ eventuálních pogromů v jejich vlasti. Zákaz pobytu Židů ve Slezsku stále trval, byly zavedeny také nové zákazy.

Až v 2. pol. 17. stol. se objevují informace o zaměstnávání jednotlivých Židů Liechtensteiny. V listopadu 1671 si stavové krnovského knížectví stěžovali v dopise zemskému hejtmanovi na "naher

Jä gerndorff gesetzte Mauth und Brandwein Jude”. Podle názoru stěžovatelů nejen jednal nelegálně, proti zemským nařízením, ale vymáhal i vysoké clo a poškozoval tím nejen obyvatelstvo, nýbrž i stavy.

V následující stížnosti z června 1674 stavové žalovali kvůli “grosser excessen” toho “Mauthjude”, který se jmenoval David Polack. Nejen vyráběl kořalku, ale ještě k tomu dostával zdarma dříví. Navíc měl obchodní sklad v Krnově a obchodoval čím chtěl ke škodě měšťanů. Stížnosti příliš nepomohly, činnost židovského nájemce mýta a kořalečného urbáře jistě přinášela knížecí Komoře značné příjmy, nevadil jí tedy ani zákaz pobytu Židů ve Slezsku, ani zákaz vybírání soukromých cel.

Dalším nájemcem vybírání mýtného v Krnově byl Simon Lö vel. Ten se cítil tak jistě, že v r. 1679 intervenoval u zemského hejtmána ve věci svého příbuzného, bývalého židovského učitele z Hlučína Davida Isaaka, kterého dal uvěznit pan Georg Wilhelm von Eichendorff z Dobersdorfu kvůli finančním požadavkům, které měl vůči Židům z Osoblahy. V době soudního sporu, který probíhal ještě v r. 1680, Simon Lö vel stále vystupoval jako “Maut Bestand Judt zu Jä gerndorf”.

Také v následujících letech pracovali v Krnově ve službách knížat Liechtensteinů Židé. Jedním z nich byl s císařským dvorem spjatý Isaak Wolf, který se zabýval vybíráním daní z masa v moravských a slezských městech. Jako krnovský Žid je uváděn v letech 1702 a 1703, potom byl mýtným ve Vratislavi a nakonec se překřtil na Carla Rosenzweiga. V téže době působil v Krnově jako nájemce kořalečného urbáře (Bestand Jud) Žid se jménem nebo příjmením Husserl. Byl obviněn ze spolupachatelství při falšování mincí a odsouzen k trestu smrti. Podrobnější informace o této záležitosti nejsou, bohužel, známe, víme o ní pouze z pozdějších dopisů, které psala císaři a zemskému hejtmánovi jeho žena Liß a (Elisabeth) Husserlin. Přimlouvajíc se u císaře zdůrazňovala, že rozsudek byl vynesen po krutém mučení a navíc místní “Stockmeister” jejího muže tělesně týral. Podařilo se jí získat od císaře Josefa I. reskript datovaný 27.7.1707, kterým pozastavil vykonání rozsudku a přikázal, aby mu poslali záležitost k posouzení. Další osudy Husserla nejsou známy, ví se pouze, že jeho žena mohla díky tomu nějakou dobu pracovat v Krnově jako “Brandwein Bestand Jü din”. Z následujícího dopisu z dubna 1710 se dozvídáme, že musela po více než 5 let svého muže na své útraty vydržovat ve vězení, kam nosila i otop, a to nemluví jejich 6 dětech. Mimo jiné z tohoto důvodu upadla do bídy a nebyla s to zaplatit celou stanovenou kvótu pronájmu a měla i další dluhy.

I v následujících letech byli jistě Židé využíváni v hospodaření knížecí komory v Krnově. V tomto směru jsou nutná další bádání, hlavně v rodinném archivu Liechtensteinů ve Vídni.

3. Období koncesovaného pobytu Židů ve Slezsku (1713-1781)

V roce 1713 zrušil císař Karel VI. zákaz pobytu Židů ve Slezsku a povolil usídlení těch Židů, kteří zaplatí zvláštní daň zvanou toleranční. Jejich přítomnost byla přísně sledována úřady, hlavně daňovými, díky tomu víme, že v r. 1714 platily na území krnovského knížectví toleranční daň 4 židovské rodiny. Žádná z nich nebydlela přímo v Krnově, podobně tomu bylo v době dalších soupisů v r. 1722 a 1737. To nevylučuje možnost, že Židé byli zaměstnáváni knížetem Karlem z Liechtensteina na zámku v Krnově, pracovaly zde však jen jednotlivé rodiny a určitě krátce.

Nejinak tomu bylo v době panování Marie Terezie, která byla Pruskem připravena o většinu Slezska, včetně severní části krnovského knížectví. Zbytek se stal součástí tzv. Rakouského Slezska, z něhož zpočátku císařovna hodlala Židy vyhnat. Nakonec jejich situaci upravil toleranční patent z 17.4.1752, který na území Rakouského Slezska povoloval pobyt omezenému počtu 119 tolerovaných židovských rodin, z toho 23 v opavském a krnovském knížectví. Všichni ostatní, včetně potomků tzv. tolerovaných Židů, měli být vyhnáni. V celém krnovském knížectví žila v té době jen jedna židovská rodina: Natana Kaufmana, od r. 1747 krčmáře v Branticích, který se však v r. 1755 vrátil do rodné Osoblahy.

Židé se v Krnově objevili až v důsledku ekonomických reforem zavedených v druhé polovině panování Marie Terezie, kdy došlo ke zmírnění předpisů omezujících obchodní činnost Židů. V r.

1764 byl státní monopol obchodování s tabákem v celé monarchii za ohromné peníze pronajat společnosti bohatých vídeňských Židů a podepsaná smlouva povolovala společnosti mít vlastní úředníky zabývající se obchodem tabákem jako nájemci skladu [Taback Verleger] nebo prodejci tzv. trafikanti (Taback-Trafikant) dokonce i v obcích, ve kterých měli Židé pobyt zakázaný. Pro potřeby distribuce tabáku bylo knížectví krnovské a opavské rozděleno na dva okresní sklady: opavský a bruntálský, který vedl Lazarus Kohn a který sídlil v Bruntále. Podléhal mu podnájemce skladu (Sub-Verleger) v Krnově, kterému zase podléhali trafikanti v Leskovci n. Moravicí, Brumovicích a Městě Albrechticích. Nejpozději v r. 1776 funkci podnájemce skladu v Krnově plnil Benedikt Jü del, který jim jistě byl i dříve. V r. 1775 v Krnově vzpomínaná "Tabakjü din", která se zabývala také vykupováním starých stříbrných předmětů, byla určitě jeho žena. Benedikt Jü del je v podobné funkci v Krnově zmiňován ještě v r. 1780.

V 70. letech 18. stol. začali mít krnovští měšťané častější obchodní kontakty se Židy, mj. proto, že v r. 1778 Židé z Osoblahy dostali povolení navštěvovat týdenní trhy v Krnově pod podmínkou, že budou prodávat výrobky z tohoto kraje, a ne cizí zboží. Převážně ale tyto styky nehodnotili kladně. Např. v době války o bavorské následnictví v r. 1779 židovští kupci vykoupili v celém kraji seno za účelem zásobování pruského vojska, které obsadilo Krnov, město je potom od nich muselo odkoupit za vyšší cenu. Posilovalo to předpojatost krnovských obyvatel vůči Židům. Dne 26.7.1777 se na radnici diskutovalo o tom, že jistý Žid nabízí k dispozici na 30 let sumu 10.000 zl. na 4% ročně, což představovalo dobrý obchod a možnost oživit městské finance. Městská rada i měšťané se však vyslovili proti přijetí této nabídky.

4. Reformy Josefa II. a jeho nástupců (1781-1848)

Po nástupu Josefa II. (1780-1790) na trůn začalo v rakouské monarchii období velkých reforem, které se týkaly i židovského obyvatelstva. Dne 15.12.1781 vydal císař Josef II. další toleranční patent pro Židy Rakouského Slezska. Zachoval dosavadní početní omezení, ale významně rozšířil oblast činností přístupných Židům. Až 13.3.1782 tolerovaní Židé opavského a krnovského knížectví získali povolení chodit se svým zbožím na místní jarmarky, rovněž i do Krnova. Museli však sestavovat soupis osob oprávněných k tomuto obchodu. Na trzích v Krnově se objevovalo stále více židovských kupců. Z Königerova soupisu je patrné, že na přelomu 18. a 19. stol., kromě drobných obchodníků z nejbližší Osoblahy, nejvíce židovských kupců přicházelo do Krnova ze sousedních moravských obcí Hranice, Lipník n. Bečvou, Úsov), ale také z Těšínského Slezska (Těšín, Bílsko), a dokonce i z Polska. Koncem 18. stol. krnovská radnice pro ně zřídila, po vzoru jiných měst, zájezdní hostinec s kuchyní košer (tzv. jü dische Garkü che). Nájem byl velmi vysoký, takže šlo spíše o snahu vydělat na Židech hodně peněz, než o humanitu. Většina měšťanů je neměla v lásce.

Za Josefa II. působil v Krnově ještě nějakou dobu Benedikt Jü del, který mimo tabáku dodával teď i monopolní sůl. Brzy potom se na jeho místě objevil Benedikt Markus, první Žid v Krnově, o kterém se zachovalo více informací. Zabýval se hlavně obchodováním s tabákem a solí jako nájemce skladu v Krnově, mimo to prodával převážně vlnu, lůj a med, kterými zásoboval soukeníky a perníkáře. Protože tito převážně neměli peníze, musel se Benedikt Markus často obracet na soud. Půjčoval také peníze na úrok. Byl poměrně zámožný, což sebou neslo mj. stálé zvyšování různých poplatků. Poté co císař Josef II. vydal v r. 1787 dekret nařizující Židům, že musí používat německá křestní jména a příjmení, Benedikt Markus se přejmenoval na Richter, a proto v pramenech vystupuje jako Benedikt Richter, i když se občas objeví i původní příjmení.

V 80. letech 18. stol. Benedikt Markus (Richter) už nebyl jediný Žid působící v Krnově, objevili se další jako nájemci místního lihovaru knížete Liechtensteina. V r. 1787 Salomon Kohn, bratr okresního nájemce prodeje tabáku Lazara Kohna z Bruntálu, žádal přidělení kořalečního urbáře v komorních vesnicích a také lihovaru v Krnově. Dvorním dekretem z 20.9.1787 mu bylo dovoleno pronajmout si jen lihovar za 200 zl. ročně. Krnovští radní proti tomu protestovali argumentující, že Kohn nepatří v krnovském a opavském knížectví mezi tolerované Židy. Místodržitelství v Brně 27.11.1787 nedalo souhlas s transakcí a opavský krajský úřad 4.12.1787 pozastavil její realizaci.

Kohn však získal potvrzení ze dne 3.5.1788, že se stal tolerovaným Židem, takže nakonec, dne 1.7.1788, s ním byla podepsána smlouva do konce r. 1790, kterou potom komorní úřad prodloužil o další tři roky. Časté kontakty s Krnovem měl také bratr Salomona, Lazar Kohn z Bruntálu. Dohlížel na obchodování s tabákem, ale také s krnovskými měšťany obchodoval s kůžemi a vlnou. Vlnu dodával mj. příslušníkům soukenického cechu. Krnovská městská rada se často zabývala jeho stížnostmi na dlužníky z města, které vznášel i jménem svých příbuzných, např. Hirsche Kohna, kterému v r. 1793 šest měšťanů dlužilo cca 900 zl.

V r. 1792 po četných stížnostech měšťanů na to, že v Rakouském Slezsku se nachází mnohem více Židů, než dovolují toleranční patenty, úřady zahájily vyšetřování této záležitosti. Sčítání provedené v polovině r. 1792 prokázalo, že v Krnově žili Benedikt Richter "Tabakverleger" a Salomon Kohn, nájemce knížecího lihovaru. Díky sčítání je možno poznat také příbuzenské svazky Židů. Richter pocházel z Osoblavy a byl členem zdejší obce. Nepatřil tedy mezi Židy tolerované ve Slezsku, pobýval zde na základě své funkce nájemce skladu tabáku. Byl ženatý, měl služebnou a jeho vdaná dcera bydlela v Osoblaze. Salomon Kohn pocházel z Nového Rousínova, patřilo mu tolerované židovské místo č. 11 v Martinově, kromě pronájmu lihovaru odebíral zboží ze skladu tabáku svého bratra z Bruntálu. Byl ženatý, měl 1 syna a 3 dcery, kvůli nimž zaměstnával židovského učitele.

Výsledkem několikaměsíčního vyšetřování a diskuse byl císařský dekret z 1.3.1794, který povoloval pobyt v Rakouském Slezsku mladším potomkům tolerovaných Židů, ale přikazoval vyhostit všechny, kteří povolení neměli. Dekret o vyhoštění ze dne 12.5.1794 dostal z krajského úřadu také Benedikt Richter v Krnově, ale po odvolání obdržel od císaře potvrzení práva pobytu v místě po dobu plnění funkce nájemce skladu tabáku. Zůstal zde déle. Salomon Kohn v té době už v Krnově nebyl, ve funkci nájemce knížecího lihovaru ho nahradil na počátku r. 1794 jiný tolerovaný Žid, Juda Isak Blühdorn z Albrechtic. Na základě povolení gubernia z 28.12.1793 mohl u sebe v Krnově zaměstnávat své syny, kterých měl několik. Doba pronájmu trvala do r. 1796 a lihovar prakticky vedli Blühdornovi synové: Benjamin, vystupující v pramenech jako "destilátor" a Moses. Ženou některého z Blühdornů byla asi Rachel, která je zmiňována v letech 1794-96 jako obchodnice s medem a pachtýřka městské váhy. V červnu 1794 se Juda Isaak Blühdorn obrátil zase na úřady s prosbou, aby bylo jeho synovi povoleno provozovat košerování v Opavě a Krnově.

Výrazná změna v historii židovského osídlování v Krnově a okolí nastala po velkém požáru, který dne 24.8.1802 zničil Osoblahu včetně téměř celé židovské čtvrti. Část Židů, kteří přišli o střechu nad hlavou, se odstěhovala do sousedních regionů, mnoho dalších ke známým do blízkého Krnova. Zpočátku byli přijati pohostinně, městská rada dokonce souhlasila s tím, že si obstarávali v Osoblaze košerné víno a prodávali ho, avšak pod kontrolou a s přispíváním do pokladny cechu místních vinařů. Když však Židé začali živě obchodovat ve městě a okolí, městská rada po stížnostech občanů již 13.10.1802 nařídila jejich vyhnání z města. Tito se odvolali k orgánům politické správy s prosbou o prodloužení práva pobytu alespoň do jara a městský úřad požádali o pozastavení rozhodnutí do doby vyřešení jejich odvolání. Městský úřad souhlasil pod podmínkou, že Židé omezí své obchodování pouze na veřejné jarmarky. Nakonec dekret z 26.10.1802 povolil pobyt Židů do jara 1803. Také v archivních materiálech nacházíme stále častěji spory se Židy z Osoblavy, kteří v r. 1807 získali potvrzení právo obchodovat na jarmarcích v Krnově.

Taková situace trvala v Krnově několik let. Na území města nežil ani jeden Žid patřící mezi tolerované Židy, formálně jakoby zde Židé vůbec nebyli. Ve skutečnosti jich bylo stále více, zvláště po r. 1820, kdy byla vydána nařízení usnadňující provozování hospodářské činnosti moravskými Židy ve Slezsku a naopak. Většina Židů působících v Krnově a okolí pocházela z přelidněné židovské obce v Osoblaze. Např. v r. 1829 odtud přišli Jakob Goldberger, který působil v Krnově jako nájemce panského lihovaru a Josef Löwy, nájemce židovské rituální kuchyně. Stále však museli počítat s problémy, jako např. Jakob Berg, o kterém v r. 1835 zámecký komorní úřad v Krnově zjistil, že bez souhlasu vrchnosti uzavřel manželství s Babette Mayerovou. Na doporučení vrchnosti bylo manželství zrušeno a manželé byli posláni zpět do rodných obcí. V r. 1837 byl nájemcem lihovaru v Krnově Moses Mandowsky, jehož švagr Bernard Wechsler se v Krnově vyučil pivovarnictvím a chtěl se zapsat do pivovarnického cechu v Opavě. Narazil na odpor cechu, ale

přimluvil se za něj mj. pivovarnický mistr Johann Loske. V tom je vidět jistá změna v postoji části měšťanů vůči Židům. V 30. a 40. letech 19. stol. už nic nemohlo zastavit masové přesídlování Židů z Osoblahy do sousedního Slezska, nejraději do Krnova a okolí, což však působilo problémy udržet v Osoblaze židovskou obec. V r. 1839 žil v Krnově kromě Jakoba Goldbergera také Lö bel Pollak, zakladatel krnovské rodiny, později velmi zasloužilý. V r. 1841 v Krnově bydleli ještě dva jiní členové této rodiny (Mayer a Isaak) a mimo ně ještě další tři Židé z Osoblahy: Jakub a Isaak Goldbergové a Marcus Groß . Více než deset dalších Židů z Osoblahy se vyskytovalo v okolních vesnicích. Jména dalších Židů žijících ve 30. a 40. létech 19. století v Krnově (Abraham Fleischmann, nájemce lihovaru, Heinrich a Isaias Goldbergerové, obchodníci, Wolf Schulhaber, obchodník, Josef Pollak, nájemce silničního mýta) nacházíme v kontrolních matrikách, vedených katolickým farním úřadem v Krnově.

Tato situace trvala i v následujících letech. Před r. 1848 bydlelo v Krnově 5 židovských rodin, živících se jako nájemci městských institucí.

Překlad: PAVLA JAWORSKÁ

Résumé

Židé v Krnově bydleli již ve středověku, ve 14. století tvořili již dosti početné společenství s vlastním představeným a jistě také synagogou. V roce 1523 zde bydlelo šest židovských rodin, které se zabývaly půjčováním peněz na úrok a jistě i obchodem a vlastnily domy na Vodní ulici. V roce 1535 byli vyhnáni po křivém obvinění, že chtějí pozabíjet křesťany. Jednotlivé židovské rodiny působily v Krnově znovu ve službách krnovských knížat na přelomu 17. a 18. století. Teprve po roce 1764 se v Krnově usídlil natrvalo židovský nájemce skladu tabáku, od roku 1788 si pronajímali Židé také knížecí lihovar v Krnově a od konce 18. století také židovskou rituální kuchyň. Kromě toho navštěvovali Židé také trhy ve městě. Po roce 1802 přišlo do Krnova a jeho okolí mnoho Židů ze židovské obce v Osoblaze. V první polovině 19. století působilo již v Krnově na stálo několik židovských rodin, především z Osoblahy.